

La pedagogia de l'observació i l'escolta a l'escola bressol

SUMARI

1.	INTRODUCCIÓ.....	3
2.	L'OBSERVACIÓ I L'ESCOLTA: ESTRATÈGIES CLAU EN LA CONSTRUCCIÓ COMUNITÀRIA D'UNA PEDAGOGIA DE QUALITAT	4
3.	PER QUÈ OBSERVAR I ESCOLTAR?.....	6
4.	QUÈ ÉS DOCUMENTAR?	8
5.	EL PROCÉS D'OBSERVAR I DOCUMENTAR A L'ESCOLA BRESSOL.....	10
	Instruments d'observació com a eina creativa per registrar processos.....	11
6.	L'OBSERVACIÓ I L'ESCOLTA A TRAVÉS DE LA DOCUMENTACIÓ PEDAGÒGICA	13
7.	OBSERVAR I DOCUMENTAR PER DONAR VISIBILITAT I COMUNICAR PROCESSOS D'APRENENTATGE I DE RELACIÓ	15
8.	RELACIÓ CIRCULAR I INTERCONNECTADA ENTRE OBSERVACIÓ, INTERPRETACIÓ I DOCUMENTACIÓ.....	17
	REFERÈNCIES DOCUMENTALS	18

1. INTRODUCCIÓ

L'observació i la documentació pedagògiques són una pràctica clau per poder analitzar, comprendre i comunicar els processos d'aprenentatge i de relació dels infants durant la seva activitat autònoma.

És summent important que els i les professionals responsables educatius/ves coneguin en profunditat i de manera rigorosa cadascun dels infants del grup per poder ajustar de forma òptima les seves pràctiques educatives a cada individualitat.

És el camí per sortir de la idea de col·lectivitat i afavorir un context educatiu adequat al **desenvolupament de la identitat** de l'ésser en els seus primers anys de vida.

A través d'aquesta pràctica observacional i documental, el/la propi/pròpia educador/a fa de l'escola un centre d'investigació i d'innovació pedagògica constant, garantint d'aquesta manera la seva **qualitat educativa**.

2. L'OBSERVACIÓ I L'ESCOLTA: ESTRATÈGIES CLAU EN LA CONSTRUCCIÓ COMUNITÀRIA D'UNA PEDAGOGIA DE QUALITAT

En el seu llibre *L'estètica en el pensament i obra de Loris Malaguzzi*, Alfredo Hoyuelos (2004) diu que Malaguzzi sempre va ser conscient del risc que el nen i la nena i l'escola mateixa fossin "indocumentats".

Indocumentat és, segons el diccionari de la llengua catalana i la RAE: "sense identificació personal, inculte, o sense arrelament ni respectabilitat".

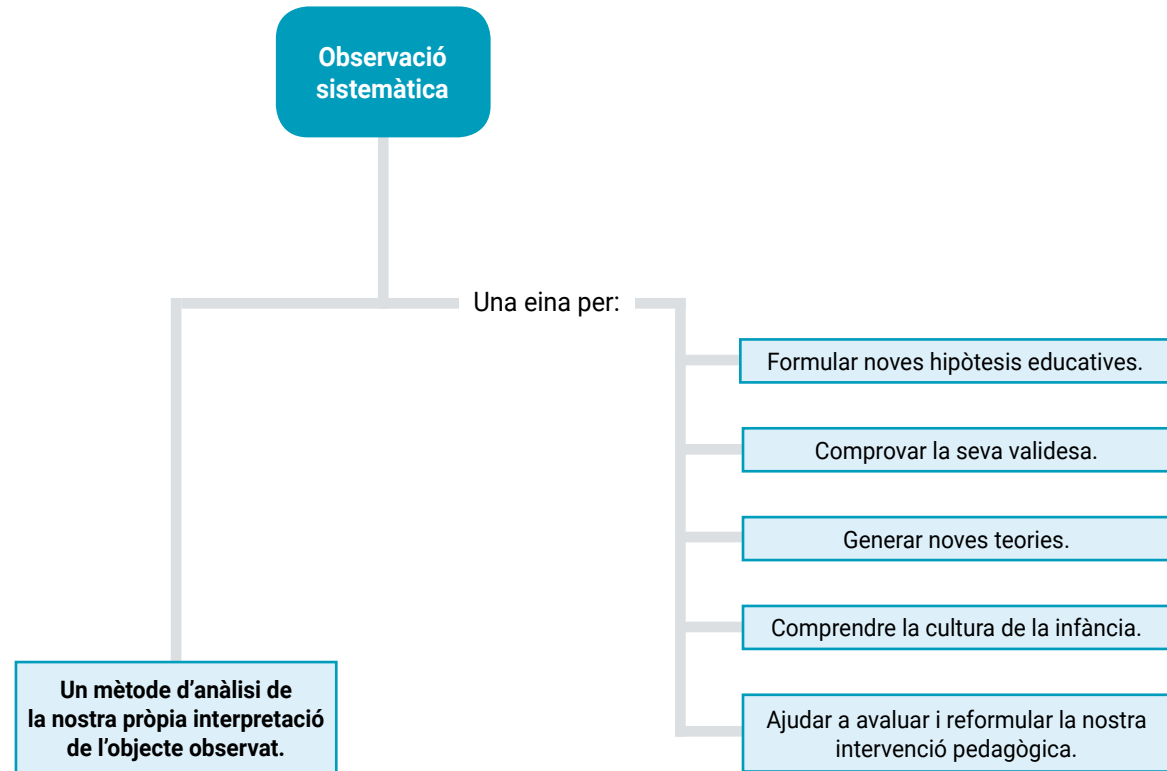
Alfredo Hoyuelos (2004):

"Loris Malaguzzi va mostrar una enorme obsessió per documentar l'experiència de les escoles". Per a ell, els diaris o quaderns de classe eren una obligació per donar testimoni cultural o pedagògic de la pròpia professió. Una professió que tradicionalment no havia tingut ni l'hàbit ni el costum de registrar o prendre anotacions sistemàtiques de les experiències realitzades amb els infants".

Així doncs, la pràctica de l'observació sistemàtica i la documentació pedagògica són eines imprescindibles que permeten:

- Donar visibilitat als processos d'aprenentatge dels infants.
- Analitzar les pròpies pràctiques educatives prenent qualsevol aspecte pedagògic dut a terme a l'escola per a la seva observació, anàlisi i modificació, amb sentit i coherència.
- Comunicar qualsevol procés de la pròpia comunitat educativa mentre està passant, ja que sinó estaríem fent una simple memòria.

2. L'OBSERVACIÓ I L'ESCOLTA: ESTRATÈGIES CLAU EN LA CONSTRUCCIÓ COMUNITÀRIA D'UNA PEDAGOGIA DE QUALITAT

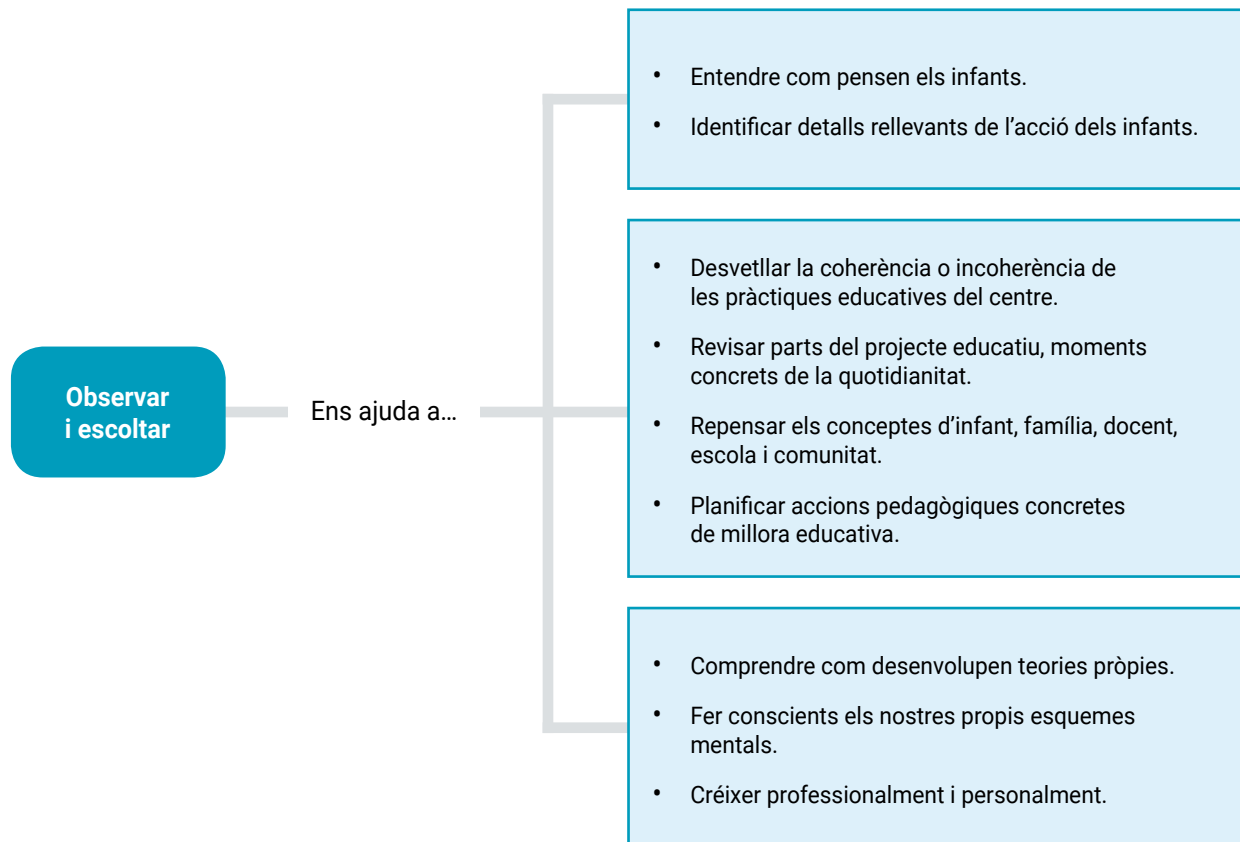
3. PER QUÈ OBSERVAR I ESCOLTAR?

L'observació i l'escolta ens ajuden a conèixer els infants, el context educatiu que oferim, i els propis professionals. Són alhora una estratègia clau en la construcció de la pròpia autoimatge de l'infant i dels adults.

Contribueixen a fer créixer, individualment i en equip, un **pensament projectiu**, que pretén fer visibles les potencialitats de les nenes i els nens per oferir-los contextos d'aprenentatge més rics i coherents amb els seus interessos.

Finalment, també potencien el desenvolupament d'una **mirada observadora, interpretativa i investigadora** dins de la complexitat dels processos d'aprenentatge dels infants en relació i en intercanvi amb l'entorn, amb les propostes de recerca, amb la interrelació amb els altres, etc.

3. PER QUÈ OBSERVAR I ESCOLTAR?

4. QUÈ ÉS DOCUMENTAR?

Recollida del procés d'aprenentatge a través d'observacions sistemàtiques, de manera planificada, en diferents formats i mentre està passant.

Karina Villarroel (2016):

“La documentació pedagògica és concebuda com un procés que visibilitza la construcció i coconstrucció de l'aprenentatge”.

Alfredo Hoyuelos (2007):

“Recollida sistemàtica (a través de diapositives, fotografies, panells, vídeos, paraules dels infants, productes gràfics) dels processos educatius. És una espècie de crèdit o testimoni (visual, audiovisual o escrit) que dona identitat i gruix cultural a la pròpia escola i als qui l'habiten. Els documents són les proves (testimonis documentals) que fan respectable el treball amb els infants i el dignifiquen donant-li memòria i consistència històrica”.

Meritxell Bonàs (2007):

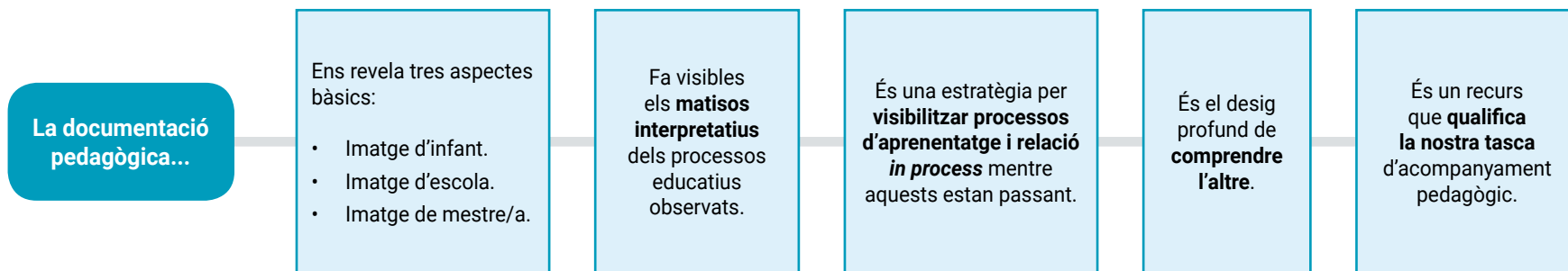
“La documentació obre pas a la visibilitat de les persones i els processos, permet construir identitat, història i memòria”.

4. QUÈ ÉS DOCUMENTAR?

La documentació ens permetrà **modificar i reajustar** les nostres propostes, concepcions, interpretacions, intervencions pedagògiques, entorns educatius, etc., d'allò **observat i registrat** de les accions dels nens i les nenes des de la seva pròpia manera de fer i d'imaginar des dels seus propis llenguatges, sense programacions didàctiques que, amb finalitats d'aprenentatge predefinides i amb la directivitat de l'adult, silenciarien l'infant i no ens permetrien conèixer-lo.

No es tracta de fer una memòria retrospectiva, sinó de fer-ho mentre està passant.

5. EL PROCÉS D'OBSERVAR I DOCUMENTAR A L'ESCOLA BRESSOL

El procés d'observar i documentar a l'escola bressol és un instrument d'anàlisi, d'innovació i de transformació de les idees i pràctiques educatives del centre.

Tot procés d'observació planificada s'inicia amb una planificació prèvia, que ens ajudarà molt a orientar la nostra atenció i a ser rigorosos/es amb el projecte d'observació que ens hàgim proposat.

M. Antonia Riera i Alfredo Hoyuelos (2015):

“Aquests projectes es converteixen en microanàlisis etnogràfics com a procediment analític detallat i profund ja que volen identificar els matisos de les actuacions dels infants, subtileza que pot anar canviant o modificant-se en el transcurs de l'activitat que s'està desenvolupant. Un projecte implica explicitar: què és el que un es proposa, focalitzar la mirada, planificar el procés de recollida d'observacions, analitzar, interpretar, metainterpretar, documentar i retroalimentar. És un procés en espiral en què es va avançant en extensió i profunditat”.

Gino Ferri (2015):

“La documentació és una estratègia conceptual i operativa que sosté l'acció educativa contribuint de forma determinant a definir la identitat i la qualitat”.

5. EL PROCÉS D'OBSERVAR I DOCUMENTAR A L'ESCOLA BRESSOL

Les observacions necessiten planificació, plantejament d'hipòtesis i preguntes prèvies, així com incorporar les noves qüestions que sorgiran durant el procés d'investigació (recordem que no es tracta de fer una memòria).

Instrumentes d'observació com a eina creativa per registrar processos

Les hipòtesis són **instrumentes conceptuais** (que ens ajuden a amplificar el nostre coneixement) que ens serviran de llançadora per poder mirar i escoltar amb més matisos el tema triat.

Construir hipòtesis tutela la nostra mirada i la nostra ment davant d'allò que volem observar. Hem de vetllar per a que la nostra mirada no torni a caure en allò que ja sabem i que no faria res més que corroborar les nostres idees prèvies.

Aquestes hipòtesis o nuclis conceptuais són necessaris per plantejar l'observació de forma que la nostra mirada es posicioni a l'hora de fer una observació i que aquesta no es converteixi en un simple mirar, sinó que sigui recerca orientada, una activitat de pensament prèvia a l'observació.

5. EL PROCÉS D'OBSERVAR I DOCUMENTAR A L'ESCOLA BRESSOL

Les noves hipòtesis que puguin aparèixer durant el procés d'observació ens ajudaran a activar la nostra mirada, sempre i quan la seva formulació no ens atrapi, sinó que ens obri a l'imprevist, a la serendipitat (descobriments casuals o imprevistos fet per un investigador). També formen part del procés d'observació els **instruments operatius** (que ens ajuden a estructurar la informació que recollim) per donar suport a l'observació i a la documentació.

Els instruments operatius són estratègies per conèixer amb més detall l'objecte d'estudi, ens ajuden a organitzar el pensament i tindran esquemes o formes d'organització de la informació recollida diferents en funció de la temàtica que vulguem observar i documentar.

Són moltes les formes de recollir l'observació en funció de l'enfocament i la intenció: notes de camp; registres descriptius, anecdòtics o videogràfics; quadres d'observació com mapes conceptuals, etc.

Instruments conceptuals	Instruments operatius
<ul style="list-style-type: none"> • Hipòtesis de pensament. • Preguntes generadores d'altres preguntes. • Ajuden a anar més enllà <i>d'allò que ja sé</i>, obrint noves possibilitats conceptuals. • Permeten transcendir esquemes mentals limitants. • Possibiliten construir nous significats. 	<ul style="list-style-type: none"> • Són de naturalesa pràctica. • Es tracta d'instruments que recolzen el procés d'observació, interpretació i documentació. • Ajuden a organitzar la informació recollida sistemàticament. • Permeten fer visible el procés de pensament. • Estructuren les fases del projecte d'observació.

6. L'OBSERVACIÓ I L'ESCOLTA A TRAVÉS DE LA DOCUMENTACIÓ PEDAGÒGICA

L'observació i l'escolta a través de la documentació pedagògica és una estratègia clau en la interpretació i reconeixement de la cultura de la infància.

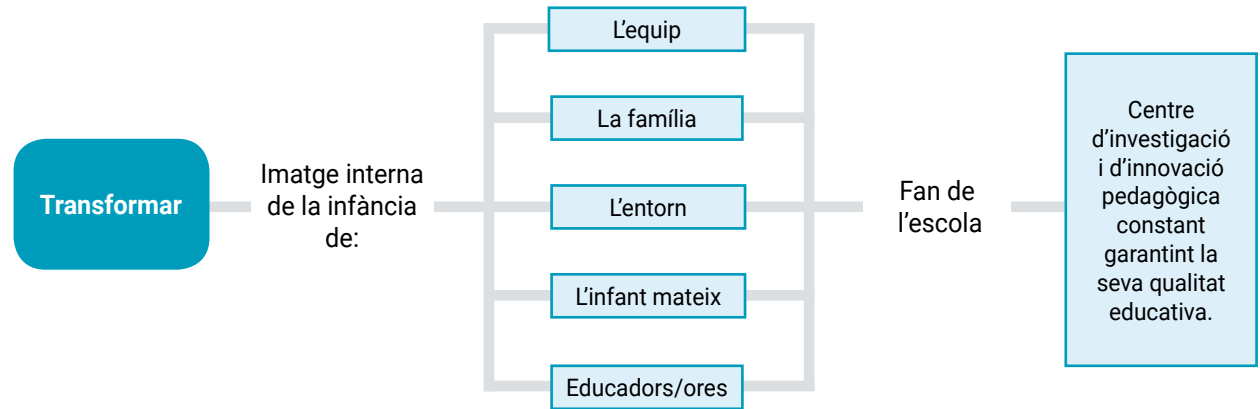
El procés d'observació, d'interpretació i de documentació pedagògica aporta l'estructura i el registre necessari per documentar processos que serveixin de base per poder realitzar **noves propostes de recerca** als infants, en coherència amb les seves motivacions.

D'aquesta manera podrem comprendre millor la cultura de la infància i crear junts una nova cultura, identitat i qualitat educativa.

La seva pràctica de forma sistemàtica i quotidiana com a escolta i recerca aporta **estratègies per documentar** aquells aspectes de la quotidianitat de l'escola que es vulguin revisar, canviar, investigar, de manera que finalment reverteixi aquest procés en la pròpia pràctica modificant-la i enriquint-la.

L'observació i l'escolta a través de la documentació pedagògica pot transformar no només la imatge interna de la infància, ens permet reconstruir aquesta imatge de manera compartida amb l'equip, la família, l'entorn i l'infant mateix, i també modifiquem la nostra pròpia com a educadors/ores, fent de l'escola un **centre d'investigació i d'innovació pedagògica constant**, garantint d'aquesta manera la seva qualitat educativa.

6. L'OBSERVACIÓ I L'ESCOLTA A TRAVÉS DE LA DOCUMENTACIÓ PEDAGÒGICA

7. OBSERVAR I DOCUMENTAR PER DONAR VISIBILITAT I COMUNICAR PROCESSOS D'APRENTATGE I DE RELACIÓ

És necessari fer públics i comunicar els registres d'observacions recollits de forma narrativa, argumentativa i gràfica, perquè aquesta manera de presentar la documentació ens *parlarà* de quin concepte d'infant, educador/a, família i escola es té de forma implícita.

La documentació és un suport per la comunicació entre les persones. Són testimonis d'experiències que es fan visibles tant per als qui han estat presents com per als qui no ho han estat.

Així, fer públic el procés d'observació ara ja com a documentació interpretada i argumentada ens obre al terreny de la comunicació i no d'un simple intercanvi. És un mode de coparticipació en allò comú, ja que no hi ha transmissió sense recepció activa i transformadora.

La comunicació és l'element estructural de les relacions humanes. Cada interacció humana és una comunicació dintre de la qual es construeixen i es negocien significats.

Aquest flux comunicatiu es dona amb o sense paraules, molt sovint (sobretot al costat d'infants de les primeres edats) des del silenci. Hi ha múltiples maneres amb què els infants es comuniquen i les hem d'esbrinar, les hem de saber veure, per comprendre la seva gramàtica comunicativa.

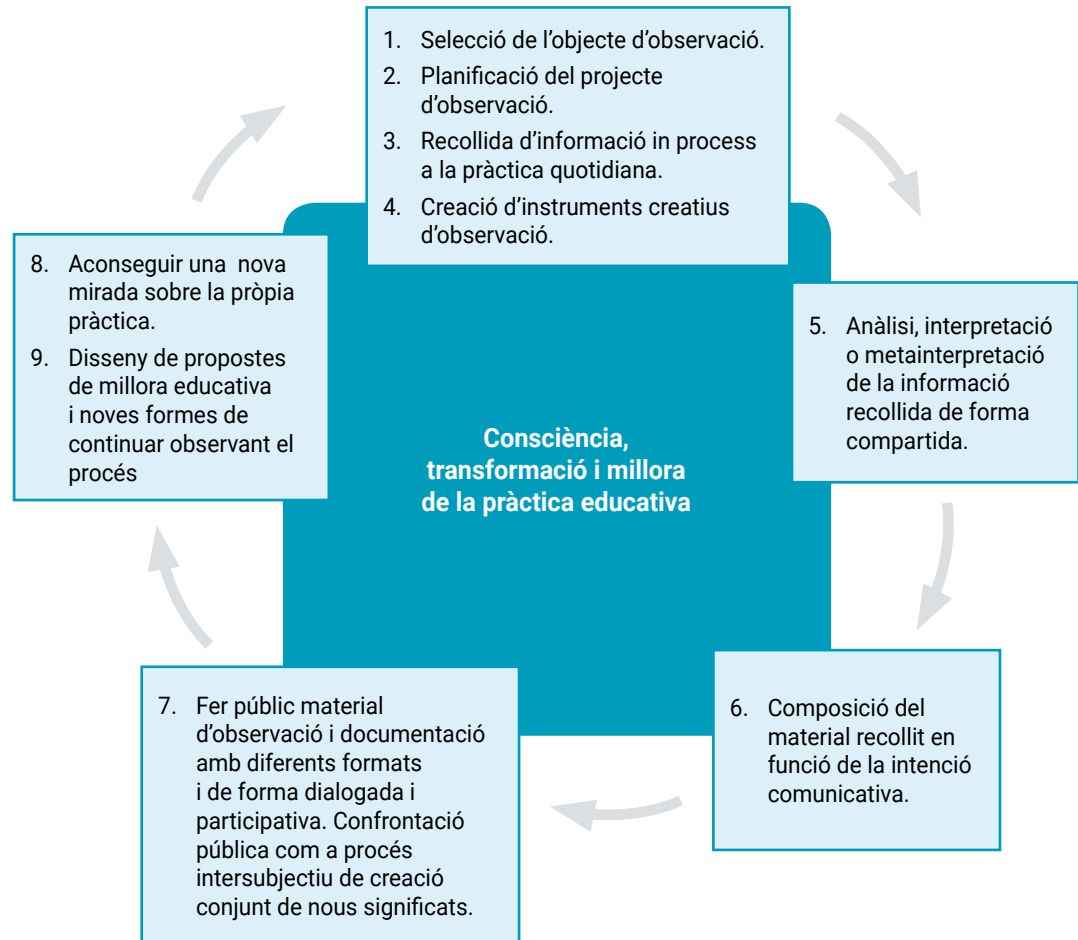
7. OBSERVAR I DOCUMENTAR PER DONAR VISIBILITAT I COMUNICAR PROCESSOS D'APRENTATGE I DE RELACIÓ

Karina Villarroel (2016):

“L'aprenentatge no és només per a qui el construeix, és social, col·lectiu, és empremta per a altres, és una experiència que es comunica, és una veu possible de ser escoltada per altres: pares, professors, tutors. El documentar per fer visible què i, sobretot, com aprèn cada un/a de forma subjectiva i en grup, obliga els educadors a reconèixer la singularitat de cadascuna, desafiant a oferir experiències diversificades, respectuoses dels seus ritmes, estils i aprenentatges/experiències prèvies”.

8. RELACIÓ CIRCULAR I INTERCONNECTADA ENTRE OBSERVACIÓ, INTERPRETACIÓ I DOCUMENTACIÓ

REFERÈNCIES DOCUMENTALS

BARRANTICA, María Isabel; MARTÍN, María Consuelo. "La documentación pedagógica, posibilidades para enriquecer la reflexión-acción del maestro en formación". *Revista Hojas y Hablas* (Bogotá: Fundación Universitaria Unimonserate), núm. 13 (octubre 2016), p.179-191. <<http://virtual.fum.edu.co/publicaciones/index.php/hojasyhablas/article/view/93>> [Consulta: 13 setembre 2019].

BONÀS, Meritxell, [et al]. *Entramados. La experiencia de una comunidad de aprendizaje*. Barcelona: Graó, 2007.

FERRI, Gino. "La documentació educativa entre mite i realitat (III). La funció cognitiva de la documentació". *in-fàn-ci-a*. Revista de l'Associació de Mestres Rosa Sensat [en línia] (Barcelona: Associació de Mestres Rosa Sensat), núm. 6 (octubre 2015), p. 8. <https://www.rosasensat.org/magazines/in-fan-ci-a/206/icat_206.pdf> [Consulta: 18 setembre 2019].

HOYUELOS, Alfredo. *La ética en el pensamiento y obra pedagógica de Loris Malaguzzi*. Barcelona: Rosa Sensat, 2004.

HOYUELOS, Alfredo; Riera, M. Antonia. *Complejidad y relaciones en educación infantil*. Madrid: Editorial Octaedro, 2015.

HOYUELOS, Alfredo. «Documentación como narración y argumentación». *Revista Aula de Infantil* (Barcelona: Editorial Graó), núm. 39 (setembre 2007). <<http://caps.educacion.navarra.es/infantil/attachments/article/112/documentacion-como-narracion-y-argumentacion.pdf>> [Consulta: 13 setembre 2019].

RINALDI, Carla. *En diálogo con Reggio Emilia*. Bogotá: Grupo Editorial Norma, 2011.

RINALDI, Carla. "La pedagogía de la escucha: la perspectiva de la escucha desde Reggio Emilia". *Seminario de introducción a la propuesta educativa de Reggio Emilia: Una mirada reflexiva hacia la cultura de la infancia* (Bogotá), 2006. p.14-18. <http://www.bama.org.ar/sitio2014/sites/default/files/_archivos/merkaz/Jomer_on_line/rh_pedagogia_escucha.pdf> [Consulta: 9 d'octubre de 2019].

TARDOS, Anna. "La observación del bebé por parte de su madre o sustituto: efectos en sus propias actitudes y en la imagen que se forman del niño". *Revista Latinoamericana de Educación Infantil*, vol. 5.3 (setembre 2016), p. 21-26. <<http://www.usc.es/revistas/index.php/reladei/article/view/4928>> [Consulta: 13 setembre 2019].

VILLARROEL, Karina. "Documentación pedagógica: el valor de la experiencia previa en la especialidad de educación del diploma de habilidades laborales". *Centro de Estudios Latinoamericanos de Educación Inclusiva (CELEI)*. Xile: 2016, p.166-179. <<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5611206>> [Consulta: 13 setembre 2019].

Autora

Rocío Galindo

Mestra d'educació infantil, formadora i assessora pedagògica.
Directora de la llar d'infants municipal "Pi del Soldat".

Data

02/10/2019

Coordinació

Oficina de Planificació Educativa
Gerència de Serveis d'Educació
Àrea d'Educació, Esports i Joventut